

Kalaga, Joanna

Radom, woj. mazowieckie : badania w roku 2010

Światowit 8 (49)/Fasc.B, 251-252

2009-2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOANNA KALAGA

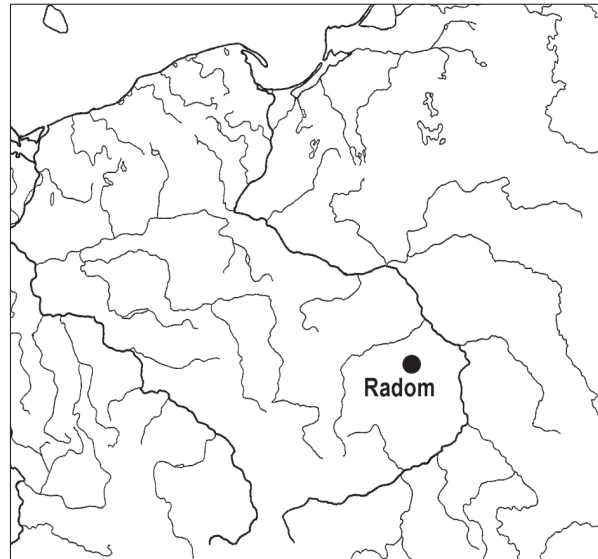
RADOM, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W ROKU 2010

(PL. 139)

Do badań archeologicznych w Radomiu Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego przystąpił w 2010 r. Realizuje je jako podwykonawca w ramach umowy o wzajemnej współpracy, zawartej między Instytutem Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie (główny wykonawca) oraz Gminą Miasta Radomia. Wykopaliska odbyły się w terminie 2–31 sierpnia; finansowane były przez Gminę Miasta Radomia. Uczestniczyli w nich: autorka (kierownik); mgr Sylwia Wajda, mgr Paweł Gan, mgr Dorota Bachledda-Curuś, a także studenci IA UW: Michał Madej i Mariusz Król oraz Tomasz Wajda z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Przedmiotem badań było wczesnośredniowieczne grodzisko nazywane „Piotrówką” i jedna z osad przygodowych (AZP 74-67, odpowiednio: st. nr 1 i 2 w miejscowości). Nazwa grodziska pochodzi od wezwania kościoła św. Piotra, który według źródeł pisanych miał się na nim znajdować. Poza wymienionymi stanowiskami w skład radomskiego zespołu osadniczego wchodzi jeszcze trzy inne osady i dwa cmentarzyska szkieletowe. Całość zajmuje powierzchnię około 50 ha nad rzeką Mleczną, dopływem Radomki. Jest to obecnie nieuporządkowana enklawa miejska (Ryc. 1). Z inicjatywy władz samorządowych ma tu powstać park wypoczynkowy o charakterze kulturowym, archeologiczno-etnograficznym. Z tego powodu zaistniała konieczność podjęcia prac archeologicznych, wyprzedzających to przedsięwzięcie.

Historia badań radomskiego zespołu osadniczego sięga XIX w. Z przerwami kontynuowane są one do dnia dzisiejszego. Najistotniejsze znaczenie miały prace z lat 1959–1971. Dokonano wówczas najważniejszych odkryć, ale ich wyników – z wyjątkiem krótkich sprawozdań – nigdy nie opracowano. Pierwsi osadnicy w dolinie Mlecznej pojawili się w VIII lub w IX w. Na większą skalę osadnictwo w tym miejscu rozwinęło w okresie od końca X do przełomu XIII i XIV w. Wzniesiono wówczas gród, założono kolejne osady i cmentarze. Dzisiaj zespołowi temu przypisuje się miano wczesnomiejskiej aglomeracji. Za jej animatorów uważa się pierwszych Piastów – budowniczych nowoczesnego państwa wczesnośredniowiecznej Europy. Ośrodek radomski powołany został do życia na pograniczu Mazowsza, Małopolski i Wielkopolski. Jego przynależność do jednego z wymienionych regionów nie jest – w świetle źródeł archeologicznych i historycznych – oczywista. Powstał on w strategicznym punkcie, w miejscu krzyżowania się lokalnych i dalekosiężnych szlaków komunikacyjno-handlowych, które wiodły stąd do centrum państwa

(Wielkopolski), nad Bałtyk, na Ruś, do Czech i na Węgry. Zespół osiedli nad Mleczną stanowi najstarsze ogniwo rozwoju Radomia. Celem obecnie prowadzonych prac archeologicznych jest weryfikacja starszych badań i pozyskiwanie nowych danych, niezbędnych dla tworzenia rekonstrukcji i cyfrowych wizualizacji zabudowy osad oraz grodu, a także dla potrzeb projektowanego parku.

W wyniku przeprowadzonych przez IA UW badań na majdanie grodziska (wykop o powierzchni 1 ara pośrodku obiektu) nie stwierdzono śladów poszukiwanej budowli sakralnej ani pozostałości po wczesnośredniowiecznej zabudowie grodowej (Ryc. 2). Natrafiono jedynie na niewielkie ułamki glinianych naczyń z tego okresu. Na podstawie cech formalnych wydatowano je na XI–XIII w. Zalegały na wtórnym złożu razem z fragmentami naczyń późnośredniowiecznych i nowożytnych. Na większą uwagę zasługuje kilkanaście grobów z XVIII i XIX w. Ułożone były po osi W-E lub N-S, w układzie rzędowym. Szkielety zalegały w jamach ziemnych, w pozycji wyprostowanej na wznak, z głowami skierowanymi na zachód lub południe, z rękoma wyciągniętymi albo złożonymi na klatce piersiowej, ewentualnie na biodrach. Nieliczne pochówki znajdowały się w drewnianych trumnach. Groby były pojedyncze i podwójne. W tych ostatnich grzebano wyłącznie osoby dorosłe. Wyposażenie pośmiertne zmarłych było skromne. Przy dwóch szkieletach znaleziono dewocjonalia w postaci małych metalowych krzyżyków. Osobliwością jednego z nich były zachowane szczątki tkaniny, a drugiego –

wytarty wizerunek ukrzyżowanego Chrystusa na awersie i Matki Boskiej na rewersie. Trzeci zabytek to metalowa obrączka odkryta na paliczku dłoni szkieletu osoby dorosłej. Zbadane groby stanowią niewielką część cmentarzyska na „Piotrówce”. Z danych archiwalnych wynika, że szkielety ludzkie występowały we wszystkich wykopach otwieranych na grodzisku. Łącznie zarejestrowano już około 100 pochówków. Liczbę pogrzebanych osób szacuje się na od kilkuset do około tysiąca. Cmentarzysko zajmuje powierzchnię 2 ha, tj. całe grodzisko. Posiada ono cechy nekropoli chrześcijańskiej o charakterze przykościelnym. Zapewne to z nim należy łączyć wspomniany kościół/kaplicę pod wezwaniem św. Piotra. Nie można jednak wykluczyć, że była to świątynia funkcjonująca na grodzie i stanowiąca centrum kościelne dla wczesnośredniowiecznego, radomskiego zespołu osadniczego. Nowożytna nekropola na „Piotrówce” jest interesującym przyczynkiem do studiów nad radomskimi zwyczajami pogrzebowymi. Śledzić je można od fazy grodowej, przez okres miasta późnośredniowiecznego, nowożytnego, aż do dnia dzisiejszego, tj. w ciągu około tysiąca lat. Stanowi to unikat badawczy nie tylko w skali Radomia.

Celem badań na osadzie (st. 2) było rozpoznanie sposobu zagospodarowania jej peryferyjnej części, w zwią-

ku z mającym powstać tu bulwarem, wchodzącym w skład planowanego parku. Stanowisko zlokalizowane jest w odległości kilkuset metrów na zachód od grodziska i oddzielone od niego rzeką i jej rozległą doliną. W wyniku przeprowadzonych badań w br. nie stwierdzono żadnych śladów użytkowania terenu we wczesnym średniowieczu, a jedynie warstwy powstałe współcześnie, poniżej których zalegały naturalne utwory glebowe. Według opinii geomorfologa powstały one w miejscu istniejącego zbiornika wodnego (stawu) i rozkładających się w nim szczątków roślinnych. W innych, wcześniej badanych miejscach osady, ujawniono imponującą, mieszkalną i gospodarczą zabudowę drewnianą oraz okazały pomost wiodący przez rzekę w kierunku grodu, a także liczne zabytki ruchome (ozdoby, przedmioty codziennego użytku i kultu oraz broń). Osadzie tej przypisuje się charakter rzemieślniczy. Uważana jest za ważne ogniwo radomskiego zespołu osadniczego.

Dr hab. Joanna Kalaga
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
jk@pradzieje.pl

JOANNA KALAGA

RADOM, THE MAZOWIECKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2010

The settlement complex in Radom has a surface of 50 ha. It consists of a stronghold, four settlements and two inhumation cemeteries. It is situated in the centre of the city, in the valley of the River Mleczna (a tributary of the River Radomka). The complex is dated to the period from the late 10th c. to the turn of the 13th and 14th c. It originated on the base of tribal settlement from the 8th c. or the late 9th c. It is believed that it was founded by the first Piasts as one of the centres of the rising Polish state. The complex has been examined since the 19th c. until present. Archaeological works in 1959–1971 were of considerable significance for learning about its history.

Recent excavations were caused by a development project which implies an organisation of a park with archaeological and ethnographic landscaped elements. In 2010 the Institute of Archaeology of the University of Warsaw examined part of the yard of the stronghold (Site 1) and part of one settlement at the stronghold (Site 2). No traces of human activity from the early Middle Ages, such as remains of a church dedicated to St Peter (which is

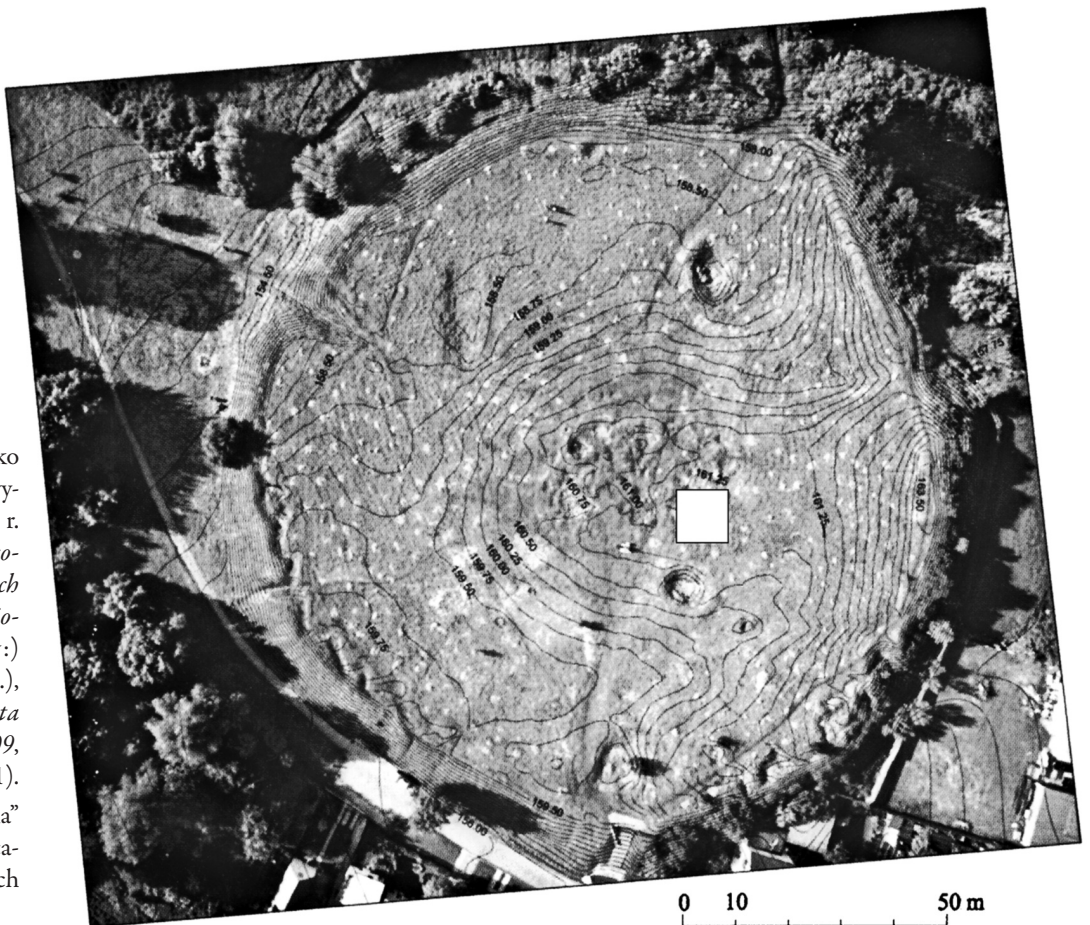
known from written sources) or residential and household buildings, were found in the stronghold. Only small sherds of pottery from the 11th–13th c. were discovered. On the other hand, a dozen or so inhumation graves were revealed. These belonged to a large urban cemetery from the 18th–19th c. Three metal finds belonging to grave furnishings were found in the graves: two small crosses (one with remains of cloth, and the other with a worn out image of Crucified Christ and the Mother of God) and a ring on the finger of a skeleton of an adult person. Burials discovered in 2010 are the next discoveries of that kind, with similar ones being known from previous unpublished excavations. No traces of land use in the early Middle Ages were found in the settlement. All that was discovered were present day layers and natural soil holes. Impressive remains of existence of this settlement in the early Middle Ages are known from places which were examined in 1959–1971.

Translated by Grzegorz Żabiński

Ryc. 1. Radom. Widok na dolinę rzeki Mlecznej i grodzisko „Piotrówka” (fot. Archiwum Urzędu Miasta Radomia).

Fig. 1. Radom. View towards the valley of the River Mleczna and the “Piotrówka” stronghold.

Ryc. 2. Radom. Grodzisko „Piotrówka” z lokalizacją wykopu badawczego z 2010 r. (wg K. MISIEWICZ, *Zastosowanie metod nieinwazyjnych w badaniach Grodziska Piotrówka w Radomiu*, (w:) A. Buko, D. Główka (red.), *Radom. Korzenie miasta i regionu*, t. 1: *Badania 2009*, Warszawa 2010, 144, ryc. 1).

Fig. 2. Radom. “Piotrówka” stronghold with the location of the research trench from 2010.